

جنگ عربستان علیه یمن از منظر حقوق بین الملل بشردوستانه (۲۰۱۵ - ۲۰۲۱)

* مهدی امیری
** مهرشاد غفاری زاده
*** هادی نارویی

چکیده

هدف این پژوهش بررسی میزان پایبندی عربستان به اصول حقوق بین الملل بشردوستانه در جنگ با یمن و اینکه عدم رعایت این اصول چه پیامدهای برای مردم مظلوم یمن داشته است. روش پژوهش به کار گرفته شده در این مقاله از نوع قیاسی - فرضی است. به این معنی که نویسندگان با استفاده از اصول حقوق بین الملل بشردوستانه به بررسی فرضیه مطرح شده پرداخته اند. یافته های این پژوهش نشان می دهد عربستان در حمله نظامی خود علیه مردم یمن اصول حقوق بین الملل بشردوستانه از جمله اصل تناسب، احتیاط و رفتار انسانی با اسیران را نادیده گرفته است. علاوه بر این، عربستان با محاصره هوایی، زمینی و دریایی، یمن را به یکی از بحرانی ترین کشورهای جهان تبدیل کرده است. در صورت تداوم جنگ شرایط یمن وخیم تر و حتی به یک فاجعه انسانی تبدیل خواهد شد. برای جلوگیری از حملات غیرانسانی عربستان در یمن نیاز به توجه بیشتر جامعه بین الملل، اقدام و فشار جمعی علیه عربستان است.

واژگان کلیدی

حقوق بشردوستانه، حمله نظامی، عربستان سعودی، یمن.

*. استادیار دفتر مطالعات سیاسی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، تهران. (نویسنده مسئول)

m.amiri@mrc.ir

m.ghafarizadeh@ase.ui.ac.ir

**. دانشجوی دکتری علوم سیاسی و روابط بین الملل، دانشگاه اصفهان، اصفهان.

h.narouei@modares.ac.ir

***. دانشجوی دکتری علوم سیاسی و روابط بین الملل، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۸

مقدمه

یمن در دهه اخیر در مرکز تحولات سیاسی مهمی در غرب آسیا قرار گرفته است. بعد از اتحاد یمن شمالی و جنوبی در دهه ۹۰ یکی از تحولات سیاسی مهم در این کشور، جنگ داخلی و به دنبال آن حمله ائتلاف عربستان سعودی در سال ۲۰۱۵ است. جنگ داخلی یمن از سال ۲۰۱۱ بین دو گروه مردمی حوثی‌ها و دولت منصور هادی شکل گرفت. به دنبال ناتوانی هادی در اداره یمن، او از دولت عربستان سعودی خواست تا به یمن حمله کند. عربستان سعودی به‌همین منظور با تشکیل یک ائتلاف با عضویت و حمایت مستقیم امارات، کویت، قطر و بحرین و همچنین حمایت غیرمستقیم مصر، اردن، مراکش و سودان در ۲۵ مارس ۲۰۱۵ تحت عنوان عملیات «طوفان قاطعیت»^۱ حملات خود علیه یمن را آغاز کرد. این عملیات تا ۲۱ آوریل ۲۰۱۵ یعنی به مدت ۲۷ روز ادامه داشت. پس از آن عربستان سعودی و ائتلاف آن عملیات جدیدی تحت عنوان «احیای امید»^۲ شروع کردند که تا امروزه همچنان ادامه دارد. حملات ائتلاف عربستان سعودی پیامدهای گوناگونی بر وضعیت داخلی یمن داشته است. از لحاظ سیاسی، این حمله باعث تشدید جنگ داخلی در یمن شده است. همچنین باعث شده است تا در این مدت چشم‌انداز ایجاد صلح از طریق راه‌حل‌های دیپلماتیک کاهش یابد. از لحاظ نظامی، با توجه به حملات ائتلاف عربستان سعودی به یمن، حوثی‌ها توانسته‌اند به توانایی نظامی در حوزه تدافعی و تهاجمی دست یابند. این مسئله باعث مقاومت و ایستادگی مردم یمن در برابر ائتلاف عربستان شده است. با این وجود یکی از مهم‌ترین جنبه‌هایی که می‌توان حمله عربستان سعودی علیه یمن را بررسی کرد از جنبه حقوق بین‌الملل بشردوستانه است. در این پژوهش سعی بر این است که جنبه‌های مختلف حقوق بشردوستانه حمله عربستان سعودی به یمن مورد واکاوی قرار گیرد. چراکه در زمان جنگ بین دو یا چند کشور یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که توجهات را به خود جلب می‌کند مسئله حقوق بشردوستانه است که روز به روز بر اهمیت آن در جامعه بین‌الملل افزوده می‌شود. به عبارت دیگر، با توجه به طولانی شدن جنگ، تدوam حملات و تشدید محاصره از سوی عربستان سعودی باعث شده است تا بررسی این مسئله از منظر حقوق بشردوستانه اهمیت یابد. در همین راستا این سؤال مطرح می‌شود که در جنگ عربستان سعودی علیه یمن اصول حقوق بشردوستانه تا چه میزان مورد توجه و احترام قرار گرفته است؟ عربستان سعودی با حمله به یمن بسیاری از اصول اولیه و ابتدایی مربوط به حقوق بین‌الملل بشردوستانه مانند اصل تفکیک، احتیاط و تناسب را در حملات خود علیه مردم یمن نقض کرده است. بارها مردم بی‌گناه را با استفاده از سلاح‌های

۱ عملیة عاصفة الحزم.

۲ عملیة إعادة الأمل.

پیشرفته و در برخی موارد منع شده توسط کنوانسیون‌های بین‌المللی مورد حمله قرار داده است. روش پژوهش از نوع قیاسی - فرضی است به این معنی که نویسندگان با استفاده از مفاهیم و اصول حقوق بین‌الملل بشردوستانه به بررسی فرضیه مطرح شده پرداخته‌اند. گردآوری داده‌ها به صورت اسنادی است. به‌منظور بررسی ادعای فوق در ابتدا به مفهوم حقوق بین‌الملل بشردوستانه و اصول آن پرداخته می‌شود. در قسمت بعدی زمینه‌های بحران و قانونی یا غیرقانونی بودن دولت منصور هادی و دعوت او از عربستان جهت مداخله نظامی در یمن بررسی می‌شود. سپس موارد نقض حقوق بشردوستانه توسط ائتلاف تحت رهبری عربستان سعودی تبیین می‌شود و در پایان به نتیجه‌گیری از مباحث ذکر شده پرداخته می‌شود.

الف) چارچوب مفهومی

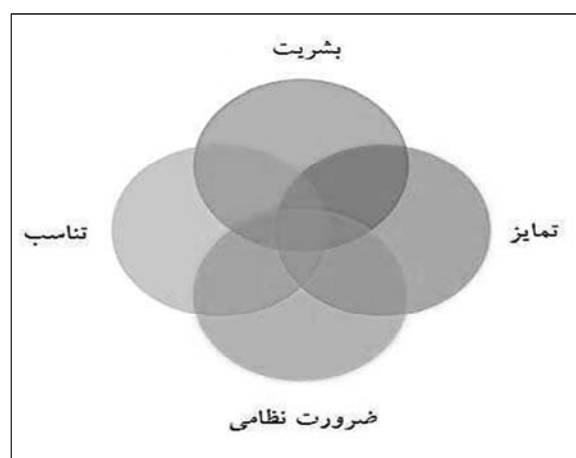
«حقوق بین‌الملل بشردوستانه»^۱ یا «حقوق بشردوستانه بین‌المللی» که به «حقوق جنگ»^۲ یا «حقوق مخاصمات مسلحانه»^۳ نیز معروف است (Arnold and Quenivet, 2008: 3) به‌عنوان مجموعه‌ای از اصول حقوقی حاکم بر انجام درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی است که به استفاده از روش‌های بشردوستانه به‌دنبال محدود کردن اثرات مخاصمات مسلحانه است. (Solis, 2021: 22 - 23) این محدودیت‌ها به‌دلیل آن چیزی که ما ماهیت اخلاقی استثنایی جنگ می‌نامیم مورد نیاز است. نگاه انسان‌دوستانه با اتخاذ رویکرد اعتدال به وضعیت غیرعادی که در درگیری‌های مسلحانه به وجود می‌آید پاسخ می‌دهد. اگرچه جنگ لزوماً شامل رنج است اما ارزش‌های اساسی وجود دارد که انسان‌ها را حتی در زمان جنگ متحد می‌کند. این بدان معناست که حتی جنگ هم محدودیت‌هایی دارد. به عبارت دیگر این رویکرد در مقابل رویکرد «جنگ مطلق»^۴ کلاوزویتس است که می‌گوید در جنگ هیچ محدودیتی وجود ندارد و باید یکی از طرفین به‌طور کامل از بین برود. (Crowe and Weston - Scheuber, 2012: 1 - 3)

حقوق بین‌الملل بشردوستانه بر اصول مشخصی استوار است. متخاصمان نمی‌توانند با استناد به ماهیت خشن درگیری مسلحانه، عدم رعایت آن را توجیه کنند این اصول برای همه طرف‌های درگیری مسلحانه، صرف‌نظر از انگیزه، ماهیت یا منشأ درگیری، به یک اندازه الزام‌آور است. (Sassòli, 2019: 69) یکی دیگر از اصول، توازن بین ضرورت نظامی و بشریت است. به عبارت دیگر، استفاده از سلاح، کشتن و زخمی کردن دشمن یک امر ضروری است اما از طرف دیگر، حقوق بین‌الملل بشردوستانه آشکارا بیان می‌دارد

1. International humanitarian law.
2. Law of war.
3. Law of armed conflict.
4. Absolute warfare.

که ضرورت نظامی نباید باعث شود که طرفین درگیری، جنگ را به صورت نامحدود فرض کنند بلکه ملاحظات انسان‌دوستانه محدودیت‌های مشخصی بر ابزارها و روش‌های جنگی ایجاد می‌کند و کسانی که توسط دشمن اسیر گرفته می‌شوند باید به صورت انسانی با آنها برخورد شود. یکی از اصولی که بنیان حقوق بین‌الملل بشردوستانه را تشکیل می‌دهد، اصل تمایز یا تفکیک است. طبق این اصل فقط باید به اهدافی حمله شود که باعث ضعف نیروهای نظامی دشمن شوند و افراد و جمعیت غیرنظامی باید در طول عملیات در امنیت و محافظت باشند. اصل دیگری که نزدیک به اصل تفکیک است، اصل احتیاط است. طرفین درگیر باید عملیاتی که باعث مرگ و تخریب تصادفی اهداف و مکان‌های غیرنظامی می‌شود را به حداقل برسانند. لذا طبق حقوق بین‌الملل بشردوستانه در انجام عملیات نظامی باید احتیاط لازم و مستمر جهت عدم خسارت به افراد و مراکز غیرنظامی انجام شود. (Melzer and Kuster, 2016: 17 - 19) مورد دیگر اصل تناسب است. در مواردی که نمی‌توان از وارد کردن صدمات اتفاقی به غیرنظامیان یا مراکز غیرنظامی اجتناب کرد اصل تناسب اهمیت پیدا می‌کند. بر این اساس، هر حمله‌ای که ممکن است منجر به تلفات تصادفی جان غیرنظامیان و آسیب به مراکز غیرنظامی یا ترکیبی از آنها شود باید متوقف شود مگر اینکه ضرورت نظامی پیش‌بینی شده بیش از حد باشد. (Engdahl and Wrangle, 2008: 194 - 195) حقوق بین‌الملل بشردوستانه نه تنها از غیرنظامیان محافظت می‌کند بلکه ابزارها و روش‌های جنگی که باعث رنج و آلام غیر ضروری نظامیان می‌شود را ممنوع کرده است به عبارت دیگر، طبق اصل رنج غیرضروری، استفاده از سلاح‌ها و روش‌های جنگی که در عمل باعث زخم و رنج غیرضروری شوند ممنوع هستند. این اصل به اعلامیه سن پترزبورگ در سال ۱۸۶۸ درباره منع استفاده از تسلیحات غیرمتعارف در جنگ برمی‌گردد که در آن استفاده از سلاح‌هایی که باعث خسارت غیرضروری می‌گردد ممنوع شد. (Melzer and Kuster, 2016: 18)

در نهایت اصل آخر کمک انسان‌دوستانه به افراد نیازمند به کمک است. یکی از بنیادی‌ترین قوانین حقوق بین‌الملل بشردوستانه این است که افرادی که اسیر دشمن شده‌اند باید با آنها به صورت انسانی برخورد شود و این باید صرف‌نظر از فعالیت یا نقش قبلی آنها باشد. به بیان جامع‌تر، افرادی که سلاح‌های خود را زمین گذاشته‌اند، یا به دلیل بیماری، زخم و یا هر دلیل دیگری نمی‌توانند بجنگد باید در هر شرایطی به صورت انسانی با آنها برخورد شود و این برخورد فارغ از هر نژاد، رنگ، مذهب، جنس و غیره باشد. (Melzer and Kuster, 2016: 18 - 20) این مجموعه اصول پایه حقوق بین‌الملل بشردوستانه را شکل می‌دهند.



شکل (۱): اصول پایه حقوق بین‌الملل بشردوستانه (منبع: نگارندگان)

ب) دولت منصور هادی و دعوت از عربستان سعودی

از زمان ایجاد دولت مدرن در یمن در دهه ۶۰ میلادی، چرخه‌ای از خشونت و بی‌ثباتی یمن را فراگرفته بود که تا امروزه ادامه دارد. ریشه این بی‌ثباتی‌ها به قوم‌گرایی، ناکارآمدی دولت، نابرابری، فساد سیاسی و اقتصادی برمی‌گردد. تلاش برای حل این مشکلات منجر به تمرکززدایی و خودمختاری محلی بیشتر و در نتیجه تشدید وضعیت شده است. (Feierstein, 2019: 2) یمنی‌ها به امید تحول اساسی و پایان دادن به مشکلات داخلی در سال ۲۰۱۱ دست به انقلاب زدند. با کنار رفتن صالح از قدرت، معاون او عبدربه منصور هادی جایگزین او شد. با این انقلاب نه تنها قوم‌گرایی، فساد و خویشاوندسالاری از بین نرفت بلکه افراد زیادی از حکومت قبلی از جمله منصور هادی بعد از انقلاب زمام امور را در دست گرفتند و این چنین بار دیگر چشم‌انداز بهبود و امید در یمن از بین رفت. (Elayah et al, 2017: 1) حوثی‌ها که در دهه ۹۰ میلادی با هدف کسب قدرت سیاسی و مقابله با فساد و نفوذ خارجی در یمن پا به عرصه سیاسی گذاشته بودند نقش محوری در انقلاب ۲۰۱۱ داشتند. اما پس از دو سال آتش‌بس در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ به دلیل عدم اجرای توافق‌نامه انتقالی بار دیگر در سال ۲۰۱۴ اعتراضات مردمی علیه دولت و شخص منصور هادی آغاز شد. عبدالله صالح علی‌رغم روابط خصمانه‌اش با حوثی‌ها به ائتلاف با این نیروها پیوست. صالح نهایتاً در سال ۲۰۱۷ با دعوت به مذاکره با عربستان کشته شد. (Feierstein, 2019: 14 - 15)

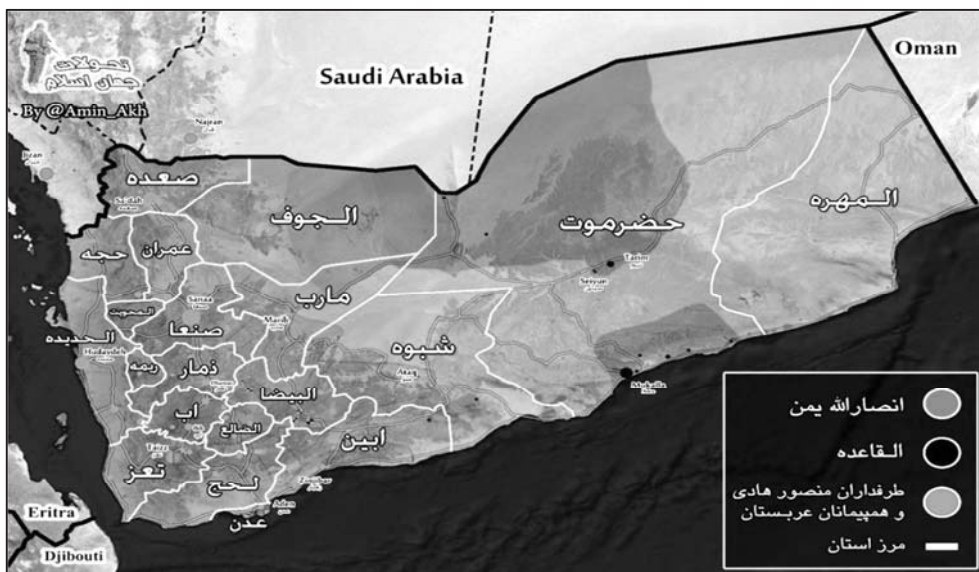
بعد از سال ۲۰۱۴ اعتراضات به سرعت در سرتاسر یمن شروع شدند و با گسترش بی‌ثباتی‌های سیاسی و ناکارآمدی دولت، حوثی‌ها در طی چند ماه توانستند کنترل شهر صنعا، پایتخت یمن و همچنین اقامتگاه رئیس‌جمهور را به دست گیرند. در این شرایط منصور هادی مجبور به استعفا شد. در مارس ۲۰۱۵، رئیس

جمهور خود خوانده به شهر عدن نقل مکان کرد و آن را پایتخت جدید اعلام کرد اما با گسترش اعتراضات، هادی به عربستان سعودی گریخت. رئیس جمهور خودخوانده یمن در نامه‌ای به تاریخ ۲۵ مارس ۲۰۱۵ رسماً از مداخله و استفاده از زور در یمن دعوت کرد. منصور هادی در نامه خود ضمن اینکه حوثی‌ها را تهدیدی برای امنیت یمن، کل منطقه و همچنین صلح بین‌الملل می‌دانست، خواستار حمایت فوری به هر شکلی شد که یکی از آنها مداخله نظامی در برابر حوثی‌ها بود. در نتیجه، ائتلافی عربی به رهبری عربستان عملیات «طوفان قاطع» را آغاز کردند که آغازگر درگیری مسلحانه بین ائتلاف به رهبری عربستان سعودی و حوثی‌ها به‌عنوان نماینده بخش بزرگی از مردم یمن شد. استفاده از زور توسط منشور سازمان ملل متحد ممنوع است؛ تنها استثناء استفاده از زور برای دفاع از خود و یا استفاده از زور با مجوز شورای امنیت سازمان ملل است. جمهوری اسلامی ایران و برخی از کشورها، عربستان سعودی را به استفاده از زور در یمن به‌عنوان مداخله غیرقانونی در خاک یمن متهم کرده‌اند. در پاسخ عربستان سعودی با اشاره به اظهارات سازمان ملل مدعی شده که دولت قانونی یمن، دولت منصور هادی است و این دولت از عربستان سعودی دعوت کرده است تا از طریق مداخله نظامی نظم و آرامش را در یمن برقرار کند. (Ruys and Ferro, 2016: 62 - 66)

مداخله با دعوت یک کشور عبارت است از توسل به زور توسط یک دولت خارجی در کشور میزبان که تحت اختیارات قانونی کشور میزبان باشد. چنین مداخله‌ای معمولاً برای کمک به دولت قانونی برای حفظ صلح و نظم در کشور میزبان انجام می‌شود. شروط اولیه‌ای برای مداخله نیاز است: اول، رضایت بالاترین مقام رسمی کشور میزبان برای جلوگیری از هرگونه سوء استفاده از رضایت لازم است؛ دوم، مشروعیت دولت درخواست کننده که باید توسط جامعه بین‌الملل نیز به رسمیت شناخته شود. در این راستا، به رسمیت شناختن دولت میزبان به‌عنوان یک دولت مشروع توسط جامعه بین‌الملل و همچنین سازمان ملل متحد برای اثبات مشروعیت رضایت دولت کافی است. (Qureshi, 2020: 244) در رویه معاصر حقوق بین‌الملل، هنگام تعیین قانونی بودن و رضایت مردم از دولت خود، دو اصل «کنترل» و «به رسمیت شناختن» مهم هستند هر چند برخی معتقد هستند که به رسمیت شناختن آشکارا در درجه اول نسبت به کنترل قرار دارد. با این وجود، این دو معیار ضروری هستند و حداقل برخی از رویه‌های دولتی و تفسیرهای علمی نشان می‌دهند که از دست دادن کنترل پس از یک آستانه خاص، رضایت را غیرواقعی می‌سازد یا حداقل، در بسیاری از موارد کاهش روزافزون کنترل، احتمال شناسایی خارجی را کمتر می‌کند. (Henderson, 2018: 357) همان‌طور که در بالا ذکر گردید در زمانی که هادی از کشورهای خارجی برای مداخله در یمن دعوت کرد، دولت او کنترل بسیاری از قلمرو این کشور را از دست داده بود و حوثی‌ها پیروزی‌های نظامی زیادی به دست آورده بودند که مهم‌ترین آنها تصرف صنعا، پایتخت یمن

جنگ عربستان علیه یمن از منظر حقوق بین‌الملل بشردوستانه (۲۰۱۵ - ۲۰۲۱) □ ۱۴۳

بود. در اوایل سال ۲۰۱۵، منصور هادی به شهر جنوبی عدن فرار کرد و آن را پایتخت موقت خود اعلام کرد اما سپس به عربستان سعودی گریخت. در مورد به رسمیت شناختن دولت هادی در درون جامعه بین‌الملل اجماع وجود ندارد و برخی از کشورها او را به‌عنوان نماینده مشروع مردم یمن نمی‌شناسند و او همچنین قبل از فرار کنترل خود بر بخش بزرگی از یمن را از دست داده بود. (Hursh, 2020: 137)



باتوجه به این شرایط و زیر سؤال رفتن دولت هادی نزد مردم یمن، مداخله ائتلاف عربی و استفاده از زور توسط آنها غیرقانونی است و مخالف حقوق بین‌الملل بشردوستانه است. همچنین در سال ۲۰۲۲، مفسران متعددی خواستار استعفای هادی و کابینه او شدند. صنعاء پایتخت قانون اساسی، همچنان تحت کنترل حوثی‌ها است. (Hursh, 2021: 134 - 135)

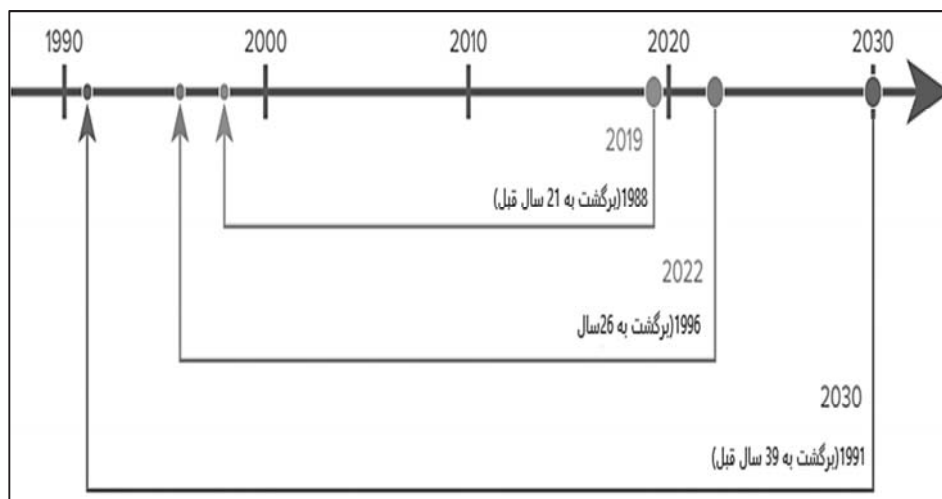
ج) جنگ ائتلاف عربستان علیه یمن و حقوق بین‌الملل بشردوستانه

در حال حاضر، یمن با بحرانی‌ترین وضعیت در جهان مواجه است. قبل از شروع جنگ ۲۰۱۵، یمن یکی از فقیرترین کشورهای جهان بود که برای بخش عمده‌ای از مواد غذایی خود به کمک‌های بین‌المللی وابسته بود. از زمان شروع جنگ، بحران بشردوستانه در یمن توسط سازمان ملل متحد به عنوان بدترین و بزرگترین بحران انسانی در جهان شناخته شده است. براساس گزارش توسعه سازمان ملل متحد^۱ که در سال ۲۰۱۹، با عنوان «ارزیابی تأثیر جنگ در یمن» منتشر شده است بیان می‌دارد که در صورت ادامه جنگ، یمن تا سال ۲۰۳۰ به‌عنوان فقیرترین کشور روی زمین قرار خواهد گرفت. اگرچه نرخ فقر این

1. United Nations Development Project.

کشور در سال ۱۹۹۸ به دلیل ضعف در رشد اقتصادی افزایش پیدا کرد، اما آغاز جنگ سال ۲۰۱۵ عمق فقر را تا ۶۰ درصد افزایش داد که نشان‌دهنده رابطه بین «جنگ و فقر» در یمن است. تعداد جمعیت یمن که اکنون در فقر زندگی می‌کنند، حدود ۷۵ درصد است. پیش‌بینی‌های توسعه سازمان ملل متحد نشان می‌دهد که ۶۵ درصد از این تعداد تا سال ۲۰۲۲ در فقر شدید زندگی می‌کنند. گزارش توسعه سازمان ملل متحد پیش‌بینی می‌کند که تا سال ۲۰۲۲، ۴.۱۲ میلیون یمنی ممکن است در فقر زندگی کنند و ۸.۱۵ میلیون یمنی در صورت تداوم جنگ در فقر شدید زندگی کنند. (UNDP, 2019: 19 - 20)

اقتصاد، سیستم مراقبت‌های بهداشتی، زیرساخت‌ها، حاکمیت قانون و حکومت در یمن ویران شده است. در کنار این مسائل، مضرترین تأثیرات حمله عربستان بر روی عرضه مواد غذایی است. از آنجایی که یمن برای بیش از ۹۰ درصد محصولات غذایی خود به واردات متکی است، محاصره‌ها و بمباران‌های جنگ از حمل و نقل پایدار مواد غذایی از بنادر جلوگیری می‌کند. گزارش بین‌المللی آکسفام^۱ نشان می‌دهد که دو سوم جمعیت یمن نمی‌توانند پیش‌بینی کنند که وعده غذایی بعدی‌شان از کجا خواهد آمد. فقدان ابتدایی‌ترین امکانات مالی و قیمت بالای مواد غذایی در کنار هم تهدیدی واقعی برای ۱۸ میلیون نفر از جمعیت ۳۰ میلیونی یمن ایجاد کرده است. (OXFAM, 2017: 2) همچنین یمن از شیوع بیماری‌های مرگبار، خشونت، فقر و آواره شدن جمعیت رنج می‌برد. مهم‌ترین تأثیر حمله ائتلاف نظامی بر توسعه یمن است. تأثیرات این حمله آن را در میان مخرب‌ترین جنگ‌ها از پایان جنگ سرد قرار داده است. اگر این جنگ تا پایان سال ۲۰۲۲ ادامه یابد، توسعه یمن حدود سه دهه عقب خواهد افتاد و یمن به سال ۱۹۹۶ باز خواهد گشت.



شکل (۲): تداوم جنگ و تأثیر آن بر توسعه یمن (منبع: UNDP, 2019: 15)

1. Oxfam International reports.

با این حال، اگر حمله ائتلاف پایان یابد، یمن ۸ درصد به اهداف توسعه پایدار برنامه توسعه ملل متحد یعنی عدم فقر، گرسنگی صفر، سلامت و رفاه مناسب، آموزش با کیفیت نسبت به سال ۲۰۱۵ نزدیکتر خواهد شد. (UNDP, 2019: 22)

همان‌طور که در بالا اشاره شد نقض حقوق بشردوستانه توسط عربستان در یمن به یک بحران بین‌المللی تبدیل شده که توجه جامعه بین‌الملل را به خود جلب کرده است. در زیر به موارد نقض حقوق بین‌الملل بشردوستانه از جنبه‌های مختلف پرداخته می‌شود.

۱. اصل تمایز

اصل تمایز بیان می‌دارد که طرف‌های درگیر باید بین اهداف نظامی و غیرنظامی تمایز قائل شوند و عملیات خود را فقط علیه اهداف نظامی انجام دهند. طبق ماده ۴۸ پروتکل اول ۱۹۷۷ تحت عنوان قاعده اصلی بیان می‌دارد که «به‌منظور تضمین احترام و حمایت نسبت به سکنه و اموال غیرنظامی، طرف‌های محاصمه باید همواره بین سکنه، اموال و اهداف نظامی و غیرنظامی تمایز قائل شوند و عملیات خود را فقط متوجه اهداف نظامی کنند». (Engdahl and Wrangle, 2008: 195) غیرنظامیان تنها زمانی می‌توانند به عنوان جنگجو مورد هدف قرار گیرند که بخواهند مستقیماً در درگیری‌ها شرکت کنند در چنین شرایطی مصونیت خود را از جنگ که از اصل تمایز به دست آورده بودند، از دست می‌دهند. این اصل حکم می‌کند که در طی یک درگیری مسلحانه، مکان‌های غیرنظامی را نمی‌توان مستقیماً هدف قرار داد، مگر اینکه برای اهداف نظامی یا خصمانه استفاده شوند. به همین ترتیب، حملات بدون تمایز به غیرنظامیان و مراکز غیرنظامی نیز توسط این اصل ممنوع شده است. حملاتی که بین اهداف غیرنظامی و نظامی تفاوتی قائل نمی‌شوند، حملات بی‌رویه نامیده می‌شوند. تاکتیک‌های نظامی برای هدف قرار دادن منابع آب، مواد غذایی، و سایر موارد ضروری برای بقای غیرنظامیان نیز توسط همین اصل ممنوع شده است. (Engdahl and Wrangle, 2008: 196 - 197)

عربستان سعودی و ائتلاف آن در حملات خود به یمن بارها این اصل را نقض کرده‌اند. از آنجایی که حقوق بین‌الملل بشردوستانه طرف‌های درگیر را موظف می‌کند که بین اهداف غیرنظامی و نظامی تمایز قائل شوند، تمام اقدامات احتیاطی ممکن را برای به حداقل رساندن آسیب به غیرنظامیان و مراکز غیرنظامی انجام دهند و از انجام حملات بی‌مورد و نامتناسب خودداری کنند. اما براساس گزارش یک هیئت وابسته به سازمان ملل که به‌طور ویژه «ده مورد» حمله هوایی توسط ائتلاف را بررسی کرده است. این حملات بازار، هتل‌ها و ساختمان‌های دولتی را هدف قرار داده‌اند. این هیئت چهار دلیل را برای نقض حقوق بین‌الملل بشردوستانه توسط ائتلاف به رهبری عربستان ذکر کرده است: ۱. هیچ مدرک مشخصی

برای اثبات این ادعا وجود نداشت که غیرنظامیان مورد هدف در جنگ شرکت کرده باشند؛ ۲. از آنجا که سلاح منتخب و موشک‌های هدایت‌شونده دقیق بودند به درستی می‌توان فرض کرد که اهداف مورد اصابت قرار گرفته، از «عمد» مورد حمله قرار گرفته‌اند؛ ۳. صدمات وارده به غیرنظامیان، از جمله ۸۵ کودکی که جان خود را از دست داده‌اند، ثابت می‌کند که در هنگام انجام حملات، اقدامات احتیاطی انجام نشده است و ۴. اگر اهداف مورد حمله واقعاً اهداف نظامی بوده، آسیب وارد شده به غیرنظامیان با منافع نظامی نامتناسب بوده است. (Qureshi, 2020: 258 - 259) بین سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۱، ائتلاف عربستان حداقل ۱۳۳ حمله زمینی انجام داده است که در آن ۲۱۹ غیرنظامی از جمله ۱۱۶ کودک و ۳۹ زن کشته شدند. نیروهای ائتلاف و گروه‌های مسلح مورد حمایت ائتلاف به ترتیب مسئول ۷۶ حمله بودند، درحالی‌که نیروهای دولت هادی مسئول ۵۷ مورد از حملات زمینی بوده‌اند. (Mwatana, 2022) همچنین حملات بدون تبعیض به ۳۵۷ مزرعه مواد غذایی، زیرساخت‌های آب و بازارها صورت گرفته است. این تخریب منجر به خسارت ۷ میلیارد دلاری اقتصادی، بیش از ۷ میلیارد دلار ضرر در تولید و ۳۷,۵ درصد کاهش در تولید ناخالص داخلی یمن شده است. طبق گزارش و بیانیه مشترک صندوق کودکان سازمان ملل (یونیسف)، سازمان خواربار و کشاورزی (فائو) و برنامه جهانی غذا (WFP) که به آخرین تجزیه و تحلیل مرحله یکپارچه طبقه‌بندی امنیت غذایی (IPC) اشاره کرده‌اند «بیش از نیمی از جمعیت ۳۰ میلیونی در سال ۲۰۲۱ در خطر سقوط به سمت «وخیم‌تر شدن سطح گرسنگی» قرار دارند». تعداد افرادی که ناامنی غذایی فاجعه‌بار را تجربه می‌کنند در شش ماهه دوم سال ۲۰۲۱، از ۱۶۵۰۰ نفر به ۴۷۰۰۰ نفر رسیده‌اند. (UNICEF, 2020: 23 - 26) این آمار نشان‌دهنده این است که حمایت فوری بشردوستانه برای جلوگیری از قحطی و نجات جان انسان‌ها، در کشوری که ۸۰ درصد غذای خود به واردات متکی است و بیش از ۷۰ درصد جمعیت آن در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و برای امرار معاش به کشاورزی متکی هستند، حیاتی است. (OXFAM, 2017: 4)

۲. اصل احتیاط

اصل احتیاط بیان می‌کند که در اجرای عملیات نظامی، مراقبت دائمی برای حفظ جمعیت و مکان‌های غیرنظامی انجام شود. بنابراین، همه طرف‌های درگیری باید اطمینان دهند که در هر زمان در هنگام استفاده از زور، هدف واقعاً نظامی است و با استفاده از سلاح‌های انتخابی، آسیب به غیرنظامیان به حداقل برسد. بر اساس اصل احتیاط، در صورتی که مشخص شود که هدف غیرنظامی است و با دستاوردهای نظامی پیش‌بینی شده نامتناسب خواهد بود، باید حمله متوقف شود. بر این اساس، اگر شرایطی اجازه دهد، باید از قبل به مردم غیرنظامی هشدار داده شود. (حشمت، ۱۳۹۷: ۷۳) حقوق بشردوستانه بین‌المللی حکم می‌کند که

سلاح انتخابی نباید برای غیرنظامیان، طبیعت یا محیط زیست رنج‌های غیرضروری ایجاد کند. بر اساس پروتکل الحاقی اول ۱۹۷۷، حملاتی که بدون احتیاط و کورکورانه انجام می‌شوند عبارت هستند از: اولاً، متوجه هدف نظامی خاصی نیستند، ثانیاً، از روش‌ها یا وسایلی استفاده می‌کنند که امکان هدف‌گیری به سوی هدف نظامی مشخصی را برآورده نمی‌کنند؛ و ثالثاً، از روش‌ها یا وسایلی استفاده می‌کنند که امکان محدودیت اثر استفاده از آنها طبق مقررات حاضر وجود ندارد. (Engdahl and Wrangé, 2008: 195) این اصل بیش از هر موردی در «حملات هوایی» نقض می‌شود. حملات ائتلاف به یمن بدون اصل احتیاط انجام می‌شوند. بسیاری از بمباران‌های هوایی ائتلاف عربستان سعودی بیش از اینکه به اهداف نظامی برخورد کند به اهداف غیرنظامی برخورد می‌کنند.

بر اساس پروژه داده یمن،^۱ ائتلاف به رهبری عربستان سعودی بین سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۲، ۲۰۶۲۴ تا ۵۸۴۸۷ حمله هوایی انجام داده است. تقریباً یک‌سوم از کل حملات هوایی توسط ائتلاف به اشیاء غیرنظامی مانند بیمارستان‌ها، بازارها، مساجد، مراکز بازداشت و چاه‌های آب انجام شده است. (Yemen Data Project, 2020) همچنین مواتنا^۲ یک سازمان حقوق بشری مستقل یمنی که موارد نقض حقوق بشر توسط ائتلاف را مستندسازی کرده در گزارش خود آورده است که از سال ۲۰۱۵، صدمات غیرنظامی گسترده از عملیات هوایی ائتلاف، از جمله حملات هوایی بی‌رویه و نامتناسب منجر به کشته و زخمی شدن زنان و کودکان، آسیب‌رساندن و تخریب اشیاء غیرنظامی شده است. طبق گزارش این نهاد حقوق بشری «محدودیت‌های اعمال‌شده توسط عربستان و امارات، گروه‌های مسلح مورد حمایت آنها و دولت منصور هادی در مورد کمک‌ها و دسترسی بشردوستانه، خطر قحطی را افزایش داده است و به شدت بر حق سلامت یمنی‌ها تأثیر گذاشته است و در سوق دادن یمن، که سازمان ملل آن را بدترین بحران انسانی در جهان می‌نامد، به فاجعه انسانی منجر شده است. سوء استفاده بی‌وقفه و حملات هوایی ائتلاف همچنان زندگی میلیون‌ها یمنی را تهدید می‌کند که در حال حاضر با گرسنگی گسترده و گسترش بیماری‌ها از جمله کووید ۱۹ دست و پنجه نرم می‌کنند. نگرانی‌های فزاینده‌ای وجود دارد که ادامه جنگ منجر به فروپاشی آنچه از ساختار شکننده نهادهای دولتی باقی مانده است، شود.» (Mwatana, 2022) بر اساس گزارش سازمان ملل، حملات هوایی ائتلاف مدارس، بازارهای بیمارستان‌ها و زیرساخت‌های خدمات ضروری مانند تصفیه آب و تأسیسات بهداشتی را هدف قرار داده است. مواتنا بین سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۱، حداقل ۵۷۷ «حمله هوایی» را به غیرنظامیان یا مراکز

1. the Yemen Data Project.

۲. مواتنا (Mwatana) یک سازمان مستقل یمنی است که در سال ۲۰۰۷ تأسیس شد و از حقوق بشر دفاع می‌کند.

غیرنظامی ثبت کرده است که باعث کشته شدن حدود ۳۸۲۰ غیرنظامی شده است. (Mwatana, 2022) در میان حملات هوایی ائتلاف علیه غیرنظامیان استفاده از تسلیحات آمریکایی در (۲۵) حمله هوایی، تسلیحات بریتانیا در (۵) مورد و یک سلاح ایتالیایی در یک حمله هوایی استفاده شده است. همچنین کشورهایمانند آمریکا، بریتانیا و فرانسه به ارائه تسلیحات و یا سایر اشکال حمایت از عربستان و امارات ادامه داده‌اند. (Yemen Data Project, 2020)

۳. اصل تناسب

اصل تناسب ایجاب می‌کند که «ضرر و زیان» ناشی از عملیات نظامی نباید بیش از دستاوردهای نظامی به دست آمده توسط آن باشد. این اصل از حملاتی جلوگیری می‌کند که ممکن است منجر به تلفات غیرنظامی، آسیب به اماکن غیرنظامی یا ترکیبی از آنها شود، که نسبت به مزایای مستقیم نظامی پیش‌بینی‌شده بیش از حد باشد. این بدان معناست که آسیب جانبی ناشی از یک عملیات نظامی نباید نامتناسب با سود و مزیت نظامی مورد انتظار باشد. (Cassese, 2002: 39) هر چند که ارزیابی دقیق وضعیت دشوار است و در نظر گرفتن سود و زیان یک عملیات نظامی ماهیت ذهنی دارد اما می‌توان میزان خسارت‌های غیرنظامی را کاهش داد. همچنین انتخاب شیوه‌ها و روش‌های جنگی باید با اهداف نظامی تناسب داشته باشد و نباید از سلاح‌ها و روش‌های جنگی استفاده کرد که منجر به درد ضروری و یا رنج زائد شود. (رستم‌زاده و ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۶۰) بمب‌های خوشه‌ای ذاتاً سلاح‌هایی هستند که آسیب‌های غیرقابل‌تصوری را به زندگی غیرنظامیان وارد می‌کنند. استفاده از چنین تسلیحاتی توسط قوانین بشردوستانه بین‌المللی عرفی تحت هر شرایطی ممنوع است. استفاده از بمب‌های خوشه‌ای بر اساس کنوانسیون ۲۰۰۸ در مورد بمب‌های خوشه‌ای (CCM)^۱ ممنوع است. عربستان سعودی، یمن و آمریکا به این کنوانسیون ملحق شده‌اند. اگر چه الگوی ثابت ائتلاف تحت رهبری عربستان در انکار استفاده از بمب‌های خوشه‌ای است اما سازمان دیده‌بان حقوق بشر^۲ تأیید کرده که عربستان سعودی بارها از بمب‌های خوشه‌ای فروخته شده توسط آمریکا در حملات هوایی علیه نیروهای حوثی در یمن استفاده کرده است. بسیاری از این بمب‌ها در نزدیکی مناطق مسکونی استفاده شده است. این بمب‌ها با توجه به ساخت آنها حاوی چندین بمب دیگر هستند و عملاً به مین‌های ضد نفر تبدیل می‌شوند و تبعات آن پس از پایان جنگ می‌تواند ادامه داشته باشد و منجر به کشتن افراد غیرنظامی بیشتری شود. (Human Rights Watch, 2021) مایکل فالون^۳

1. Convention on Cluster Munitions.
2. Human Rights Watch.
3. Michael Fallon.

وزیر دفاع سابق انگلیس به‌دنبال تحقیقات انجام شده ابراز داشت که «عربستان سعودی از بمب‌های خوشه‌ای ساخت انگلیس استفاده کرده است». (Fallon, 2016: 1) دیده‌بان حقوق بشر در گزارش خود آورده است که از زمان شروع جنگ یمن در مارس ۲۰۱۵، از هفت نوع مختلف بمب‌های خوشه‌ای استفاده شده است. این بمب‌ها در آمریکا، بریتانیا و برزیل ساخته شده‌اند. علاوه بر این، براساس گزارش سازمان دیده‌بان حقوق بشر، ائتلاف عربی به رهبری عربستان سعودی در استان صعده علیه مواضع غیرنظامی از جمله مدارس از مهمات خوشه‌ای ساخت برزیل استفاده کرده است که به‌دنبال آن ده‌ها غیرنظامی کشته شدند. (Human Rights Watch, 2021)

۴. رفتار غیرانسانی با اسیران

هم حقوق بشردوستانه بین‌المللی و هم حقوق بشر، بازداشت خودسرانه را ممنوع می‌دانند و تصریح می‌کنند که مردم حق دارند و نباید خودسرانه آنها را از آزادی محروم کرد. علاوه بر این، حقوق بین‌الملل عرفی و ماده ۴ پروتکل الحاقی دوم نیز ایجاب می‌کند که با بازداشت‌شدگان رفتاری انسانی شود و مورد شکنجه یا بدرفتاری قرار نگیرند. در صورت ادعای نقض این قوانین، طرفین درگیر مسئول و پاسخگو هستند. (Qureshi, 2020: 251) بین سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۱، ۴۶۶ مورد بازداشت خودسرانه، از جمله برخی موارد بازداشت خودسرانه کارکنان بهداشت، ۳۵۵ مورد ناپدیدشدن اجباری و ۱۷۲ مورد بدرفتاری و شکنجه توسط ائتلاف و نیروهای تحت حمایت امارات ثبت شده است. همچنین ۳۴۲ حادثه بازداشت خودسرانه، ۱۰۴ حادثه ناپدید شدن اجباری، و ۷۱ مورد شکنجه و بدرفتاری توسط نیروهای دولتی منصور هادی ثبت شده است. (Mwatana, 2022) به‌طور خاص‌تر عربستان و امارات متحده عربی بارها به نقض قوانین دست زده‌اند. سه بازداشتگاه در مِکلا، عدن و بالهلف دارند. بازرسان حقوقی ناظر دریافتند که امارات متحده عربی در رابطه با بازداشت‌شدگان در این مراکز برخلاف قوانین بین‌الملل بشردوستانه و حقوق بشر عمل کرده است. طبق این گزارش نیروهای تحت حمایت عربستان سعودی به نقض حقوق بین‌الملل بشر دوستانه در ۱۲ مورد از طریق دستگیری خودسرانه، شکنجه و عدم ارائه خدمات پزشکی به اعضای دستگیر شده متهم شده‌اند. (Security Council, 2020: 43) عربستان سعودی همچنین در یک اقدام خلاف حقوق بشردوستانه ۱۰ نفر از اسرای ارتش و کمیته‌های مردمی یمن که حامی حوثی‌ها بودند را شهید کرد. (ParsToday, 2021) این اقدامات عربستان نقض آشکار کنوانسیون سوم ژنو ۱۹۴۹ است، که قرار دادن زندانیان و اسرا در معرض هرگونه تجاوز یا شکنجه را ممنوع می‌کند و باید با آنها رفتار انسانی شود.

۵. محاصره یمن و ممانعت از کمک‌های بشردوستانه

ماده ۱۴ پروتکل الحاقی دوم کنوانسیون ژنو، طرفین درگیری را از استفاده از گرسنگی به‌عنوان یک تاکتیک نظامی منع می‌کند. هدف قرار دادن اماکنی که برای زندگی انسان ضروری هستند، مانند زیرساخت‌های آبرسانی را جنایت جنگی و جنایت علیه بشریت می‌داند. ممانعت از دسترسی به غذا، آب و مراقبت‌های بهداشتی نیز ناقض قوانین حقوق بشر است. قوانین بشردوستانه به افراد بی‌طرف اجازه می‌دهد تا بتوانند در طول یک درگیری مسلحانه کمک‌های بشردوستانه، به ویژه کمک‌های غذایی و پزشکی ارائه دهند. بر اساس حقوق بین‌الملل عرفی، این وظیفه طرفین درگیری است که اجازه عبور به این کمک‌های بشردوستانه را بدهند. (Qureshi, 2020: 251) ائتلاف تحت رهبری عربستان سعودی مسئول ممانعت از رسیدن کمک‌های بشردوستانه به مردم غیرنظامی است. ائتلاف از سال ۲۰۱۵ ورود غذا، دارو و سوخت به این کشور جنگ‌زده را به تعویق انداخته و از آن جلوگیری کرده است. عربستان محاصره زمین، هوا و بنادر دریایی به یمن را کنترل می‌کند. کشتی‌ها متوقف یا مجبور به تغییر مسیر می‌شوند. محاصره مانع از دسترسی تجاری به یمن و تأخیر در رسیدن کمک‌های بشردوستانه شده است. (Mokdad, 2021) شورای امنیت سازمان ملل^۱ با اعطای حق بازرسی کشتی‌های یمن به دولت عربستان، «عمداً» از محاصره حمایت کرده است. اکنون، همه کشتی‌ها قبل از پهلو گرفتن در هر نقطه از یمن، از جمله بنادر تحت کنترل حوثی‌ها، باید تأییدیه عربستان را دریافت کنند. (Gebrekidan and Saul, 2017) همچنین یمن فاقد منابع لازم برای راه‌اندازی سیستم مراقبت‌های بهداشتی است و با کمبود پزشک، تدارکات، سوخت و تجهیزات پزشکی مواجه است. ۸۰ درصد از جمعیت ۳۰ میلیونی یمن برای بقا به کمک‌های غذایی متکی هستند. طبق گزارش سازمان ملل متحد ۳،۲ میلیون کودک زیر پنج سال دچار سوءتغذیه حاد هستند، از این تعداد، ۴۰۰،۰۰۰ کودک از سوء تغذیه حاد شدید و مرگ احتمالی رنج می‌برند. (Mokdad, 2021) بر اساس گزارش‌های صندوق نجات کودکان^۲، حداقل ۰۰۰،۸۵ کودک زیر ۵ سال به علت گرسنگی ناشی از شروع جنگ بین سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۸ جان خود را از دست داده‌اند. درد و رنج مردم یمن با تحریم کامل زمینی، دریایی و هوایی ائتلاف عربستان تشدید شده است. (Save the Children, 2018) کووید - ۱۹ بحران انسانی را بیشتر تشدید کرده است، زیرا جنگ زیرساخت‌های پزشکی کشور را ویران کرده و بسیاری از مردم یمن را با شرایط بهداشتی وخیم مواجه کرده است. یمن با ۲۹ درصد بالاترین نرخ مرگ و میر ناشی از کووید - ۱۹ در جهان را دارد که پنج برابر میانگین جهانی است. این بحران وضعیت وخیمی ایجاد کرده است که باعث بی‌ثباتی بیشتر کشور و

1. United Nations Security Council.

2. Save the Children Fund.

آسیب‌رساندن به جمعیت می‌شود. همانطور که گروه‌های امدادی خاطرنشان می‌کنند «مردم یمن از گرسنگی نمی‌میرند آنها در حال گرسنگی عمدی هستند». (The World Bank, 2021) کشتی‌ها ماه‌ها منتظر می‌مانند تا بتوانند به یمن وارد شوند. با وجود بازرسی‌های متعدد و تأیید رسمی سازمان ملل، برخی از کشتی‌ها بیش از ۲۰۰ روز توقیف شده‌اند. این تأخیرها باعث کمبود شدید کالاهای اساسی در کشور محاصره شده، به ویژه شمال، که حدود ۸۰ درصد از جمعیت در آن زندگی می‌کنند، می‌شود. آژانس‌های حقوق بشر و سازمان ملل گزارش می‌دهند که این تأخیرها منجر به فاسد شدن مواد غذایی و انقضای داروهای حیاتی شده است. (Human rights, 2021)

قبل از محاصره، یمن ۹۰ درصد مواد غذایی خود را وارد می‌کرد. در حال حاضر، عربستان سعودی تعیین می‌کند که چه کالاهایی و چه مقدار وارد این کشور شوند. همچنین محاصره و تأخیر باعث شده است که کشتی‌های تجاری به دلیل هزینه‌های عملیاتی بالا تمایلی به ورود به یمن نداشته باشند. وقتی کشتی‌ها در نهایت پهلو می‌گیرند هزینه‌های زیادی که متحمل شده‌اند به مصرف‌کنندگان منتقل می‌شود. این مشکلات، همراه با حملات هوایی هدفمند به تأسیسات تولید و توزیع مواد غذایی منجر به بزرگترین بحران انسانی در جهان شده است. در همین حال، با سقوط پول یمن، میلیون‌ها یمنی قادر به خرید مواد غذایی محدود موجود در بازارها نیستند. کارمندان دولت از سال ۲۰۱۶ حقوق دریافت نکرده‌اند. غذا در یمن به یک کالای لوکس تبدیل شده است که تنها عده معدودی به آن دسترسی دارند. با وجود نیاز شدید میلیون‌ها یمنی، ائتلاف سعودی با حمایت قدرت‌های غربی به محاصره خود ادامه می‌دهد. در واقع همانطور که بروس ریدل از مؤسسه بروکینگ اشاره می‌کند، «محاصره یک عملیات نظامی تهاجمی است که غیرنظامیان را می‌کشد». (Mokdad, 2021)

علاوه بر این، حدود ۲۰,۵ میلیون یمنی فاقد آب سالم و سرویس بهداشتی هستند. ۱۶,۲ میلیون نفر به دلیل ناامنی غذایی و سوءتغذیه به کمک‌های اضطراری نیاز دارند. در نتیجه، یمن در سال‌های اخیر با شیوع گسترده بیماری‌های قابل پیشگیری مانند وبا، دیفتری، سرخک و تب دنگی دست و پنجه نرم کرده است. امواج کاهش ارزش پول در سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ فشار تورمی پایدار بر ریال یمن ایجاد کرده است که بحران انسانی را تشدید کرده است. اختلال در زیرساخت‌ها و خدمات مالی به شدت بر فعالیت بخش خصوصی تأثیر گذاشته است. بیش از ۴۰ درصد از خانوارهای یمنی که خرید حداقل مقدار غذا برایشان مشکل است، منبع درآمد اصلی خود را نیز از دست داده‌اند. فقر در حال بدتر شدن است: درحالی‌که فقر قبل از بحران تقریباً نیمی از کل جمعیت ۲۹ میلیونی یمن را تحت تأثیر قرار می‌داد، اکنون تقریباً بر سه چهارم آن - ۷۱ تا ۷۸ درصد یمنی‌ها تأثیر گذاشته است. زنان شدیدتر از مردان تحت تأثیر

فقر و جنگ قرار می‌گیرند. در غیاب منابع پایدار ارز خارجی، سیاست پولی انبساطی خطر کاهش ارزش ریال یمن را افزایش می‌دهد. پیش‌بینی می‌شود که تورم در سال ۲۰۲۱ به سرعت در حال افزایش باشد و به ۴۵ درصد در مقایسه با ۳۵ درصد در سال ۲۰۲۰ برسد. (The World Bank, 2021) همچنین کمیته بین‌المللی صلیب سرخ مدعی شده است که حدود ۲۰ میلیون غیرنظامی ساکن یمن به کمک‌های بشردوستانه نیاز دارند و این بحران را بدترین بحران انسانی در جهان تعبیر کرده است. (Coppi, 2018: 10)

با این حال اگرچه عربستان سعودی تحت فشار جامعه بین‌المللی در برخی موارد اجازه می‌دهد تا محموله‌های بشردوستانه به یمن وارد شوند اما این دسترسی بسیار محدود است. نهادهای بین‌المللی آن را کافی نمی‌دانند و از رفع محاصره به‌طور کامل حمایت می‌کنند. عربستان سعودی محاصره یمن را به‌طور قانونی به قطعنامه ۲۲۱۶ شورای امنیت سازمان ملل در سال ۲۰۱۵ نسبت می‌دهد. ائتلاف استدلال می‌کند که محاصره برای اجرای تحریم تسلیحاتی علیه حوثی‌ها است. در اینجا لازم به ذکر است که همین قطعنامه از انتقال کمک‌های بشردوستانه به یمن حمایت می‌کرد اما عربستان سعودی به این مورد اشاره نمی‌کند و آنها حتی مسئول بازداشت، شکنجه و کشتن اعضای نیروی کار بشردوستانه هستند. (Coppi, 2018: 9)

نتیجه

سال‌هاست که یمن فقیرترین کشور خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA) است. اکنون از بدترین بحران انسانی در جهان رنج می‌برد. ائتلاف عربی به رهبری عربستان سعودی با حمله به یمن یکی از بدترین بحران‌های انسانی در قرن بیست و یکم را ایجاد کرده است. این کشور با حمله به غیرنظامیان و استفاده از تجهیزات نظامی مختلف بیشترین درد و آمال را به یمنی‌ها وارد کرده است. در حملات خود که بیشتر به صورت هوایی هستند اصل تفکیک، تناسب و احتیاط را رعایت نمی‌کنند. با نقض این موارد تعداد زیادی از غیرنظامیان یمنی شهید می‌شوند. با توجه به افزایش تلفات غیرنظامیان توسط عربستان سعودی، نگاه‌ها به این سمت معطوف می‌شود که عربستان سعودی در حملات خود بیشتر به افراد غیرنظامی حمله می‌کند تا افراد نظامی. در کنار این موارد، عربستان سعودی، بسیاری از زیرساخت‌ها و مکان‌های غیرنظامی مانند بیمارستان‌ها، مدارس، بازار، مساجد و دیگر مکان‌های تجمع افراد را مورد حمله قرار داده است که این موارد نقض آشکار حقوق بین‌الملل بشردوستانه هستند.

عربستان سعودی با این شرایط یکی از اعضای شورای حقوق بشر است و این نشان‌دهنده یک تضاد بزرگ در رفتار این کشور و نوع نگاه کشورهای غربی به مسئله حقوق بشر است. عربستان سعودی با توجه به عضویتش در شورا و نفوذش در برخی از نهادهای بین‌المللی بارها در انجام تحقیقات حقوق

بشری در یمن کارشکنی کرده است و مانع از تهیه گزارش‌های دقیق توسط نهادها و سازمان‌های وابسته به صلیب سرخ، شورای حقوق بشر و دیگر نهادهای غیردولتی شده است. در میان این موارد آنچه که باعث تشدید اوضاع و سخت‌شدن زندگی برای یمنی‌ها شده است محاصره هوایی، دریایی و زمینی این کشور است. یمن یک کشور فقیر است و به شدت به واردات کالاها و اقلام ضروری وابسته است. عربستان سعودی با تداوم محاصره خود یکی از بزرگ‌ترین فجایع انسانی در جهان را خلق کرده است. عربستان سعودی با علم به نیاز شدید مردم به کمک‌های بشردوستانه، بارها مانع از ورود محمولات بشردوستانه به یمن شده است. حتی بسیاری از نیروهای وابسته به نهادهای حقوق بشردوستانه بین‌المللی را مورد آزار و اذیت قرار داده است. این اقدامات عربستان سعودی نه تنها نقض آشکار حقوق بین‌الملل بشردوستانه هستند بلکه یک گام فراتر و به مثابه جرایم انسانی و جنگی هستند که در مراجع قضایی بین‌المللی قابل پیگیری هستند. اما با توجه به نفوذ رسانه‌ای عربستان سعودی و روابط دوستانه آن با کشورهای غربی و آمریکا باعث شده است تا بحران یمن به یک موضوع فرعی در جامعه بین‌الملل تبدیل شود و کمتر اقدامی هماهنگ برای مقابله با این بحران در سطح جهانی انجام شود.

به این ترتیب، ائتلاف به رهبری عربستان سعودی قوانین بین‌الملل بشردوستانه را نقض کرده است. آنها با استفاده از سلاح ممنوعه، عدم رعایت اصل تفکیک، احتیاط و تناسب و همچنین محاصره یمن باعث تلفات افراد بی‌گناه زیادی شده‌اند. در چنین شرایطی، اکثر کشورهای عربی و چندین کشور غربی از اقدامات عربستان در یمن حمایت می‌کنند. آمریکا، انگلیس، کانادا و فرانسه از جمله کشورهای هستند که از عربستان و ائتلاف آن نه تنها حمایت می‌کنند بلکه کمک‌های نظامی و اطلاعاتی فراهم می‌کنند و پیشرفته‌ترین تسلیحات را در اختیار این کشور قرار می‌دهند. این کمک‌ها خود باعث تشدید بحران بشردوستانه در یمن می‌شود. از سوی دیگر، نهادهای بین‌المللی و برخی از کشورها مانند جمهوری اسلامی ایران، چین، روسیه و عمان در کنار حفظ موضع بی‌طرفانه و انسان دوستانه خود بر راه‌های دیپلماتیک و سیاسی به‌عنوان تنها کلید «صلح و ثبات» در یمن و منطقه تأکید کنند. این کشورها و نهادهای بین‌المللی معتقدند که اقدام نظامی راه‌حل نیست و تنها یک اجماع سیاسی گسترده از طریق مذاکرات می‌تواند راه‌حلی پایدار برای خروج یمن از بحران فراهم کند.

منابع و مأخذ

۱. حشمت، فهیمه، ۱۳۹۷، «واکاوی اقدامات نظامی ائتلاف به رهبری عربستان سعودی در یمن از منظر حقوق بشر دوستانه بین‌المللی»، *فصلنامه سیاست خارجی*، سال ۳۲، ش ۱، ص ۸۶ - ۵۹.

۲. رستم‌زاده، حسین و مجتبی ابراهیمی، ۱۳۹۶، «جنايات جنگی و جنايات عليه بشریت عربستان سعودی در یمن از منظر حقوق بین‌الملل»، *پژوهش‌نامه رسانه*، سال دوم، ش ۲، ص ۷۶ - ۴۷.
3. Arnold, Roberta, and Quéniwet, Noëlle NR. (Eds.), 2008, International humanitarian law and human rights law: towards a new merger in international law. Brill.
 4. Cassese, Antonio, 2002, The rome statute of the international criminal court: a commentary, Volume I, Oxford university press, first published.
 5. Coppi, Giulio, 2018, The Humanitarian Crisis in Yemen: Beyond the Man - Made Disaster, p. 1 – 35, International Peace Institute.
 6. Crowe, Jonathan, and Kylie Weston – Scheuber, 2013, Principles of international humanitarian law. Edward Elgar Publishing.
 7. Elayah, Moosa; Lau, Schulpen; Abu - osba, Bilqis and Al - Zandani, Bakeel, 2017, Yemen: a forgotten war and an unforgettable country, An Analytical Report, the Centre for International Development Issues (CIDIN).
 8. Engdahl, Ola, and Wrangé, Pål, 2008, Law at war: the law as it was and the law as it should be: liber amicorum Ove Bring. Brill.
 9. Fallon, Michael, 2016, “Yemen: Volume 618: Debated on Monday 19 December 2016, UK Parliament, available on:
https://hansard.parliament.uk/commons/2016_12_19/debates/B8EBA03B_5FFC_44CF_8989_883F62F675D4/Yemen (Accessed on: 02/18/2022)
 10. Feierstein, Gerald M., 2019, Yemen: The 60 - Year War, Middle East Institute
 11. Henderson, Christian, 2018, The use of force and international law. Cambridge University Press
Human Rights Watch, 2016, “Yemen: Brazil - Made Cluster Munitions Harm Civilians”, Human Rights Watch Report, Available on:
https://www.hrw.org/news/2016/12/23/yemen_brazil_made_cluster_munitions_harm_civilians (Accessed on: 12/16/2021).
 12. Human Rights Watch, 2021, “Yemen: Key Human Rights Concerns for UN Envoy”, Available on:
https://www.hrw.org/news/2021/09/12/yemen_key_human_rights_concerns_un_envoy, (Accessed on: 01/24/ 2022).
 13. Hursh, John, 2020, International humanitarian law violations, legal responsibility, and US military support to the Saudi coalition in Yemen: a cautionary tale. *Journal on the Use of Force and International Law*, 7 (1), 122 – 155.
 14. Melzer, Nils and Kuster, Etienne, 2016, International humanitarian law: A comprehensive introduction. International Committee of the Red Cross.
 15. Mwatana, 2022, “Civilians in Yemen remain stuck between the warring parties and waiting for justice” Mwatana for Human Rights, Available on:
https://mwatana.org/en/civilians_in_yemen_remain_stuck/ (Accessed on: 01/03/2022).
 16. OXFAM, 2017, Missiles and Food: Yemen’s Man - made Food Security Crisis, OXFAM BRIEFING NOTE, Available on:
https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/bn_missiles_food_security_yemen_201217_en.pdf, (Accessed on: 02/21/2022).

17. ParsToday, 2021, “Yemen deplores executions of 10 prisoners by Saudi mercenaries as war crime, violation of intl. law” Available on: https://parstoday.com/en/news/west_asia_i158076_yemen_deplores_executions_of_10_prisoners_by_saudi_mercenaries_as_war_crime_violation_of_intl_law (Accessed on: 02/01/2022)
18. Qureshi, Waseem. Ahmad, 2019, The crisis in Yemen: Armed conflict and international law. *NCJ Int'l L.* 45, 227.
19. Ruys, Tom, and Ferro, Luca, 2016, Weathering the storm: Legality and legal implications of the Saudi - led military intervention in Yemen. *International & Comparative Law Quarterly*, 65 (1), 61 - 98.
20. Sassòli, Marco, 2019, International humanitarian law: Rules, controversies, and solutions to problems arising in warfare. Edward Elgar Publishing.
21. Security Council, 2020, Letter dated 27 January 2020 from the Panel of Experts on Yemen addressed to the President of the Security Council, United Nation, Available on: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/>
22. Solis, Gary D, 2021, The law of armed conflict: international humanitarian law in war. Cambridge University Press.
23. The World Bank In Yemen, 2021, Available on: <https://www.worldbank.org/en/country/yemen/overview#1>. Last Updated: Nov 01, 2021.
24. UNDP, 2019, “Assessing the Impact of War in Yemen on Achieving the Sustainable Development Goals”,. United Nations Development Programme, Available on: https://www.ye.undp.org/content/yemen/en/home/library/assessing_the_impact_of_war_on_development_in_yemen_SDGs.html (Accessed on: 12/19/2021)
25. UNICEF, 2020, “Window to prevent famine in Yemen is narrowing, UN agencies warn”, Available on: https://www.unicef.org/press_releases/window_prevent_famine_yemen_narrowing_un_agencies_warn, (Accessed on: 03/01/2022)
26. Weston - Scheuber, K., 2012, Gender and the prohibition of hate speech. *QUT Law & Justice Journal*, 12 (2), 132 – 150.
27. Yemen Data Project, 2020, “Five Years of Data on Saudi - led Air War, Available on: https://us16.campaign_archive.com/?u=1912a1b11cab332fa977d3a6a&id=e0562bce18 (Accessed on 01/21/2022)
28. Mokdad, Arwa, 2021, What about the Saudi blockade strangling Yemen? Available on: https://responsiblestatecraft.org/2021/03/12/what_about_the_saudi_blockade_strangling_yemen/.
29. GEBREKIDAN, SELAM and JONATHAN SAUL, 2017, In blocking arms to Yemen, Saudi Arabia squeezes a starving population. Available on: https://www.reuters.com/investigates/special_report/yemen_saudi_blockade/.
30. Save the Children, 2018, Available on: https://www.savethechildren.org/us/about_us/media_and_news/2018_press_releases/yemen_85000_children_may_have_died_from_starvation

